

चत्वारिंशत्तमः पाठः - <https://www.youtube.com/watch?v=3x5SD6u3GKY>

१६७. क्त्वान्त-प्रयोगाणां पुनरभ्यासः

कृषकः भूमिं **खनति** digs, सस्यं रोपयति। -

कृषकः भूमिं **खनित्वा** सस्यं रोपयति।

कृष्णः रथं **स्थापयति**, अर्जुनम् उपदिशति। -

कृष्णः रथं **स्थापयित्वा** अर्जुनम् उपदिशति।

(टिप्पणी - स्थापयति - स्थापयित्वा ✓ right , स्थापित्वा X wrong।

तथैव likewise चोरयति, सूचयति, कारयति, चिन्तयति इत्यादीनाम्।)

आरक्षकः **धावति**, चोरं गृह्णाति। - आरक्षकः **धावित्वा** चोरं गृह्णाति।

बालिका **नृत्यति**, जनान् तोषयति। - बालिका **नर्तित्वा** जनान् तोषयति।

छात्रः अध्यापकं **पश्यति**, नमस्करोति। - छात्रः अध्यापकं **दृष्ट्वा** नमस्करोति।

दहति - दग्ध्वा

तिष्ठति - स्थित्वा

रामः जटायुषं **दहति** burns, सीतान्वेषणं करोति। -

रामः जटायुषं **दग्ध्वा** सीतान्वेषणं करोति।

सः तत्र **तिष्ठति**, सर्वं पश्यति। - सः तत्र **स्थित्वा** सर्वं पश्यति।

पाचकः तण्डुलं **पक्त्वा** ओदनं निर्माति।

(**पचति** cooks)

वराकः शिशुः **रुदित्वा** निद्रां करोति।

(**रोदिति**)

अहं **स्थित्वा** गीतं गायामि।

(**तिष्ठति**)

सः **इष्ट्वा** संस्कृतं पठति।

(**इच्छति** wants/desires)

१६८. तुमुन्नन्त-रूपाणां पुनरभ्यासः

छात्रः पाठं **पठितुं** to study/read विद्यालयं गच्छति।

बालिका टिप्पणीं **लेखितुं** लेखनीम् अन्विष्यति।

मम पिता कार्यं **कर्तुं** कार्यालयं प्राप्नोति।

जनाः चलच्चित्रं **द्रष्टुं** चित्रमन्दिरं गच्छन्ति।

बालकः पुस्तकं **क्रेतुम्** to buy आपणं गच्छति।

अहं संस्कृतं **ज्ञातुं** शिबिरम् आगच्छामि।

ते ज्ञानं **सम्पादयितुं** विश्वविद्यालयं गच्छन्ति।

सः बहु धनं **प्राप्तुम्** इच्छति।

सा अधः **उपवेष्टुं** न शक्नोति।

अहं उत्तमा गायिका **भवितुम्** इच्छामि।

(‘इच्छति’, ‘शक्नोति’ इति एतयोः तुमुन्नन्त-प्रयोगः भवति सामान्यतया।)

१६९. विशिष्ट-तुमुन्नन्त-रूपाणि

नमति prostrates- नन्तुम्

पचति – पक्तुम्

अहं विश्वनाथं **नन्तुं** to bow down काशीं गच्छामि।

भीमः अन्नं **पक्तुं** सम्यक् जानाति।

भरतः रामं **नन्तुं** वनं गतवान्।

गृह्णाति - ग्रहीतुम्

चिनोति selects – चेतुम्

आरक्षकः चोरं **ग्रहीतुं** to take/capture/sieze धावति।

माता आम्राणि **चेतुम्** to select अभिलषति।

राहुः चन्द्रं **ग्रहीतुं** वाञ्छति।

अहं मम पुस्तकानि **चेतुं** नगर-केन्द्र-ग्रन्थालयं प्राप्नोमि।

गायति sings - गातुम्

छिनत्ति tears – छेतुम्

अहं सम्यक् **गातुं** to sing न जानामि।

तक्षकः वृक्षं **छेतुम्** నరుకులకు to tear अरण्यं गच्छति।

वज्रेण एव वज्रं **छेतुं** शक्यते।

कर्षति – कर्षुम् దున్నుటకు to plough

चिन्तयति – चिन्तयितुम्

कृषिकः भूमिं **कर्षुं** हलं क्रीतवान्।

भवान् एतेन कियत् नष्टम् इति **चिन्तयितुम्** अपि न शक्नोति!

जिघ्रति smells - घ्रातुम्

बध्नाति binds - बन्धुम्

सा अग्रजस्य हस्ते रक्षां **बन्धुं** गच्छति।

अहम् अन्यान् **निन्दितुं** न इच्छामि।

अहं सम्यक् **घ्रातुं** न शक्नोमि।

४०. प्रथमवयसि पीतं तोयमल्पं स्मरन्तः,
शिरसि निहितभारा नारिकेला नराणाम्।
उदकममृतकल्पं दद्युराजीवितान्तम्,
नहि कृतमुपकारं साधवो विस्मरन्ति ॥

पदविभागः – प्रथम-वयसि, पीतम्, तोयम्, अल्पम्,
स्मरन्तः,
शिरसि, निहित-भाराः, नारिकेलाः, नराणाम्।
उदकम्, अमृत-कल्पम्, दद्युः, आजीवित_अन्तम्,
नहि, कृतम्, उपकारम्, साधवः, विस्मरन्ति ॥

अन्वयः अर्थः च – प्रथम-वयसि మొదటి వయసులో in the early age

पीतं త్రुగుబడిన drunk नराणाम्

अल्पं तोयं water स्मरन्तः remembering,

आजीवित_अन्तम् till end of life शिरसि తలపై on head

निहित-भाराः नारिकेलाः coconut trees

अमृत-कल्पम्, उदकं water दद्युः would give।

साधवः कृतम् done उपकारं नहि not विस्मरन्ति।

कथा (कथायां क्त्वान्त- रूपाणि, ल्यबन्त-रूपाणि च स्थूलाक्षरैः सन्ति)

एकदा महाराजस्य युधिष्ठिरस्य आस्थानं कश्चन याचकः आगच्छति। सः **आगत्य**

महाराजं पृच्छति यत् 'भोः महाराज! कृपया भवान् मह्यं शतं नाणकानि ददातु!' इति।

महाराजः 'बन्धो! श्वः आगच्छतु भवान्! श्वः भवते नाणकानि दास्यामि' इति कथयति।

याचकः 'अस्तु महाराज!' इति उक्त्वा महाराजं **नमस्कृत्य/नत्वा** गच्छति।

एतत् सर्वं पार्श्वे स्थितः भीमसेनः पश्यति स्म। सः एतत् **दृष्ट्वा** किञ्चित्/ईषत् हसति।

हसित्वा द्वारं प्रति गच्छति। महाद्वारस्य समीपे एका विजय-घण्टा आसीत्। भीमसेनः

तत्र **गत्वा** विजय-घण्टां वादयति/नादयति। तत् **श्रुत्वा** युधिष्ठिरः विस्मितः अभवत्। यदा

पाण्डव-सेना विजयं प्राप्नोति, अथवा यदा राज्ये महान् विशेषः भवति, तदा एव सा

घण्टा वाद्यते is rung। अतः युधिष्ठिरः विस्मितः आसीत्।

युधिष्ठिरः भीमसेनम् **आहूय**, 'किमर्थं घण्टा-वादनं कृतवान् भवान्?' इति पृष्टवान्। तदा भीमः वदति यत् 'अग्रज! अद्य सर्व-श्रेष्ठः विजयः प्राप्तः अस्ति! तादृशं विजयम् एतावत्-पर्यन्तं जगति in the world यः कोऽपि न प्राप्तवान्!' इति।

तदा धर्मराजः 'किं भवान् विनोदं करोति? कः विजयं प्राप्तवान्?' इति पृच्छति। तदा भीमः 'भवान् इदानीम् एव तं याचकं भवता अभिलषितं श्वः दास्यामि इति उक्तवान् किल? एतेन भवान् श्वः पर्यन्तं निश्चयेन जीवति इति। एषः खलु भवतः मृत्योः उपरि सर्व-श्रेष्ठः विजयः?' इति वदति।

तदा युधिष्ठिरः भीमस्य वचनस्य तात्पर्यं **ज्ञात्वा** लज्जितः भवति। तदा युधिष्ठिरः तं याचकं पुनः **आहूय**, तस्मै शतं नाणकानि तस्मिन् दिने एव **दत्त्वा** प्रेषयति।

Exercise Write/speak the following expressions in Samskritam. Our English is word-to-word translation of Telugu. Please pardon us. –

1. దొంగ పరుగెత్తి ఆ ఇంటి లోపలికి వెళ్ళాడు. Having run, the thief went into that house.
2. అతడు ముందు గురువుని నమస్కరించి ఆ వెంటనే కుర్చీలో కూర్చోన్నాడు. After bowing down to his master, immediately he sat down in a chair.
3. ఆమె కూర వండటానికి వస్తువు సిద్ధం చేసుకొంది. To cook curry, she made the item ready.
4. వరుడు మంగళసూత్రం కట్టటానికి లేవబోతున్నాడు. Bridegroom will get up to tie మङ्గలసూత్రమ్.
5. నాకు తిండి గురించి ఆలోచించటానికి కూడా సమయం లేదు. There is not my time (I have no time) to think about food.
6. నేను ఆ విషయాన్ని ఆలోచించి సాధించగలను? Having thought about the matter, what can I achieve?
7. భూమిని దున్నటానికి వేసవికాలం మంచి సమయమా? To plough the land, is summer the right time?

8. వాడు కోరి కష్టం తెచ్చుకొన్నాడు (పొందాడు). After wanting, (voluntarily) he got trouble.

9. ఆ ఆడకుక్క ఎప్పుడూ వాసనచూడటానికి రెడీ (సిద్ధ-). That lady-dog is ready all the time to smell.

10. ఆమెకోసం చీరను సెలక్ట్ చెయ్యటానికి గంట చాలుతుందా? For her, is one hour sufficient to select Sari?

11. ఆటగాడు బంతిని పట్టుకోవటానికి పరుగెత్తుకువెళ్ళి పడ్డాడు. అతని ఎముక విరిగింది. After running to catch the ball, he fell. His bone broke.

12. మా కొడుకు డబ్బుని సంపాదించటానికి విదేశం చేరుకొన్నాడు (పొందాడు). My son reached abroad to earn money.

13. పరుగెత్తుతూ పాలు త్రాగుట కంటే (అపేక్షియా), నిలబడి నీళ్ళు త్రాగుట మంచిది. It is better to drink water after standing, than drinking milk after running.

14. ఆమె కుర్చీలో కూర్చొనటానికి సిద్ధ అయింది. కానీ ఈలోపలే ఎవరో దుర్మార్గుడు కుర్చీని తీసేశాడు! She was ready to sit in the chair. But, meanwhile, some villain removed the chair.

15. అతను నన్ను ఇంటికి పిలిచి అవమానం చేశాడు. Having called me home, he insulted me (scolded me).

16. ఆమె తిట్టటానికి పిలిచింది అని నేను అనుకొని వెళ్ళలేదు. I did not think that she called me to rebuke/scold.